

MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA
PREVENTIVA EFECTUADA AL CARRER DE SANT PAU,
núm. 1-13 I CARRER PENEDIDES, núm 1B-1 DE
BARCELONA, BARCELONÈS

Codi MHCB: 093/06

Dates de la intervenció: 03 al 21 de juliol de 2006.

Carles Navarro i Barberán
Juliol de 2006

Índex

1. Fitxa tècnica.....	3
2. Situació del jaciment.....	4
3. Notícies històriques i intervencions anteriors.....	7
4. Motivacions i objectius de la intervenció.....	15
5. Metodologia.....	17
6. Descripció dels treballs realitzats.....	19
7. Conclusions.....	22
8. Bibliografia.....	23

ANNEXES.....	28
---------------------	-----------

Repertori estratigràfic

Documentació gràfica

- **Documentación gràfica**
- **Documentació planimètrica**

1. Fitxa tècnica

NOM DE LA INTERVENCIÓ	Carrer de Sant Pau, 1-13 i Carrer de les Penedides, 1B-1
UBICACIÓ	Barri del Raval, Districte de Ciutat Vella, Barcelona
COORDENADES UTM Fus31N amb Datum ED50 (UB/ITC)	X: 430963, 430943, 430913 Y: 4581566, 4581512, 4581442 Z: 6.961, 6.360, 6.079 m.s.n.m.
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i/o excavació
DATES D'INTERVENCIÓ	3 al 21 de juliol de 2006
PROMOTOR	FECSA-ENDESA
EQUIP TÈCNIC	Direcció: Carles Navarro Barberán

2. Situació del jaciment.

El seguiment arqueològic que s'ha efectuat, i del qual presentem la memòria, s'ha portat a terme al nucli antic de Barcelona, concretament al barri del Raval, un indret amb terrenys quaternaris.

El terme municipal de Barcelona se situa bàsicament sobre una superfície gairebé plana (el Pla de Barcelona). El Pla s'expandeix cap al nord-est i el sud-oest fins als límits naturals que marquen les artèries fluvials del Besòs i del Llobregat. Les coordenades entre les quals s'estén són 2° 7' a 2° 11' de longitud est de Greenwich i 41° 22' a 41° 27' de latitud nord.¹

La funció de capital de Barcelona ha estat sens dubte afavorida per la situació geogràfica del Pla, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció nord - sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besòs - Congost - Ter); accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell, el primer, i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon².

En aquesta plana, quasi completament urbanitzada avui, es destaquen unes zones clarament distingibles³:

- 1) El nucli antic, que restà clos fins a la desaparició de les muralles, a mitjans del segle XIX. Proper a la mar, està dominat pel sud pel gran promontori de Montjuïc, que s'aixeca suaument sobre el Pla i cau bruscamment sobre la mar, facilitant així la defensa del litoral. En aquesta zona hi podem diferenciar tres àrees:
 - un nucli central, damunt el Mont Tàber, que correspon a la primitiva ciutat romana.
 - al voltant d'aquest nucli central trobem tot un seguit de petites viles que es van formar en època medieval i que s'inclogueren dins el perímetre de les muralles aixecades els segles XIII-XIV:

¹ SANZ, 1988, pàg. 19 i 21.

² AA. VV., 1982, pàg. 68.

les vilanoves del Pi, de Santa Anna, de la Mercè, de Sant Cugat, de Sant Pere, de Santa Maria del Mar o dels Arcs, entre d'altres.

- els darrers sectors del nucli antic de la ciutat, és a dir, la Rambla i el Raval, que començaren a ser urbanitzats quan van quedar inclosos dins del tercer recinte fortificat, entre la segona meitat del segle XIV i la primera del XV. És en aquesta àrea on s'ha realitzat el seguiment de què és objecte aquesta memòria.
- 2) Una sèrie de petits nuclis de poblament més densos, antics pobles forans creats a l'entorn de la ciutat, sense possibilitat d'aproximar-se a la Barcelona emmurallada per evidents raons estratègiques. No fou fins a darreries del segle XIX i principis del XX, una vegada enderrocades les muralles, que anaren essent annexionats a la ciutat.
 - 3) Una àmplia zona quadriculada, de carrers amples, planificada a la segona meitat del segle XIX (l'Eixample del Pla Cerdà), quan caigueren les muralles medievals que encotillaven el creixement urbanístic de la ciutat. L'Eixample va representar la unió entre la Barcelona vella i els municipis del Pla (que, com ja hem dit, acabarien formant part de la ciutat a partir de la fi del segle), i permeté alhora el creixement demogràfic i urbanístic modern, ultrapassat els darrers decennis per un creixement sovint caòtic i incontrolat que ha arribat, amb caràcter marcadament suburbial, als racons més extrems de la plana i ha amenaçat tota la muntanya.

Així doncs, el barri del Raval, zona que en aquest treball ens interessa, queda enclavat a la part meridional del districte de Ciutat Vella, un sector amb una fisonomia urbana que no quedarà fixada de manera definitiva fins el s. XIX.

³ AA. VV., 1982, pàg. 68.

3. Notícies històriques i intervencions anteriors

Notícies històriques

La zona intervinguda va formar part de l'ager o territori de la *Colonia Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino*, ciutat romana fundada el segle I a. C., en època d'August.

La fundació de *Barcino* va suposar, d'una banda, una modificació en l'estructura del territori, ja que es dividí per tal d'estructurar i ordenar el camp i per facilitar, mitjançant el cadastre, la recaptació d'impostos. De l'altra banda, i relacionat amb el que acabem d'esmentar, la nova fundació va significar la desaparició d'algunes *villae* republicanes tardanes i la construcció d'altres de noves a partir del segle I d. C., mentre que les que sobrevisqueren foren objecte de modificacions importants. En aquest sentit, cal destacar l'existència de restes d'una vil·la, acompanyada de necròpolis, en una àrea relativament pròxima a la intervinguda: el monestir de Sant Pau del Camp⁴ (vegeu, més endavant, els antecedents arqueològics).

Si bé la ciutat de Barcelona, durant molts segles, va viure reclosa dins el perímetre de la muralla romana del segle IV, a partir de la darrerïa del segle X, i, sobretot, durant els segles XI i XII, es va produir un creixement demogràfic, fruit de diversos processos, que comportà una densificació del clos emmurallat i l'aparició de *vilanoves* al voltant de la ciutat romana⁵.

L'eclosió d'aquestes *vilanoves* va generar la necessitat de protegir-les dins d'un recinte fortificat, la construcció del qual es va iniciar durant la segona meitat del segle XIII. Els seus límits, tal i com els coneixem actualment, eren aproximadament els següents: la Rambla, carrer de Fontanella, carrer de Trafalgar, passeig de Lluís Companys i passeig de Picasso⁶.

D'aquesta manera s'originarà el que es va passar a conèixer com a vilanova de Sant Pau, una vilanova amb una base econòmica agrícola i

⁴ GRANADOS, 1991, pàg. 157-159; PALET, 1997, pàg. 172-173.

⁵ GARCIA i GUÀRDIA, 1986, pàg. 11-13, fig. 4-5.

⁶ HUERTAS i RODRÍGUEZ, 2000, pàg. 16-17.

ramadera, similar a la de les vilanoves dels Arcs, de Sant Cugat, o de Sant Pere, però diferent de la de Santa Maria i de la Bòria, més properes al mar i dedicades a l'activitat comercial i portuària. Aquest procés és propiciat per la bonança agrícola del període i a la qual més tard s'afegirà l'apogeu comercial dels segles posteriors.

La zona on s'ha portat a terme la present intervenció va quedar encerclada pel tercer clos emmurallat, construït a mitjan segle XIV, durant el regnat de Pere el Cerimoniós. L'ampliació estava limitada per l'actual carrer de Pelai, les rondes de Sant Antoni i de Sant Pau i la part baixa de l'avinguda del Paral·lel, on més tard s'incorporaren les Drassanes⁷. El cinturó de defensa es va completar al segle XVI, amb la construcció de la muralla de mar.⁸

La muralla del Raval protegia, d'una banda, nombrosos convents, alguns hospitals, les Drassanes i construccions menors situades, bàsicament, al llarg dels camins d'accés a les portes de la muralla de la Rambla (muralla que havia quedat com a una segona línia de defensa); de l'altra banda, tancava i resguardava un espai ben regat per aigua de sínies que, probablement, ja es dedicava amb anterioritat a l'horticultura i que podia evitar problemes en cas d'un possible setge.

L'emmurallament d'aquest espai de "seguretat militar" facilità i afavorí la urbanització i el poblament de l'àrea. En aquest sentit, cal remarcar que, a partir de mitjan segle XIV, el Raval fou l'àrea més important novament urbanitzada de la ciutat⁹. En primer lloc, es va anar ocupant els terrenys contigus a les vies tradicionals que anaven a Montjuïc, al Llobregat, a Santa Eulàlia de Provençana i a Molins del Rei. Aquestes vies corresponen als carrers de Tallers, Hospital, Carme i Sant Pau, que formaren els veritables eixos del Raval¹⁰.

No obstant això, a finals del segle XV, la zona edificada del Raval no arribava a una quarta part de la seva extensió total protegida per la muralla, i el

⁷ HUERTAS i RODRÍGUEZ, 2000, pàg. 117.

⁸ HURTADO, MESTRE i MISERACHS, 1995, pàg. 120-121.

⁹ GUÀRDIA i GARCIA, 1992, pàg. 62.

¹⁰ CLARAMUNT, 1984, pàg. 202.

1740 la superfície edificada encara no sobrepassava un terç de l'espai total. De fet, la major part del terreny estava ocupada per horts bastant fèrtils¹¹.

Tot i així, la ja esmentada llunyania dels centres institucionals i econòmics del municipi, van provocar que fins ben entrat el s. XVIII, el barri es presentés com a un territori d'hortos i petites explotacions agrícoles vinculades a famílies nobles o a institucions religioses que les arrendaven a camperols de la zona. L'entramat urbà es centrava al voltant de tres eixos conformats pel carrer de Sant Pau, el carrer de Tallers i el carrer de l'Hospital que comunicaven amb les portes de la muralla. Igualment, és notable l'existència de moltes institucions conventuals (el convent dels Àngels, el de Bonsuccés o el d'Elisabets) , sobretot a partir del s. XVI, així com d'institucions de caire docent o assistencial (com ara l'Hospital de la Santa Creu, ja existent al s. XV, o la casa de la Misericòrdia). Però a partir del s. XVIII, el creixement demogràfic i econòmic i l'arribada de l'activitat industrial que ja no tenia cabuda dins els antics barris gremials de Barcelona, sobretot al de Sant Pere, provoca una profunda transformació al territori que aquí ens ocupa; el Raval serà ara una zona amb amplis terrenys edificables, la qual cosa suposa la formació de la xarxa urbana en part encara visible avui en dia, i que quedarà clarament definida durant el s. XIX. D'ençà aleshores, el Raval es converteix en un barri d'activitat industrial i de residències populars, esperit aquest darrer que ha conservat fins els nostres dies.

El pla de millores dut a terme per les autoritats municipals al barri, sobretot a partir de la dècada dels noranta, i que té com a obra més important l'apertura de la Rambla del Raval amb la finalitat d'aconseguir descongestionar un sector de la ciutat amb molta escassetat d'espais oberts, ha propiciat diferents intervencions arqueològiques que antecedeixen i emmarquen els treballs que aquí ens ocupen.

¹¹ CLARAMUNT, 1984, pàg. 202-203.

Intervencions anteriors

Tenint en compte la notable quantitat d'excavacions arqueològiques que s'han efectuat al Raval, ens limitarem únicament a exposar aquelles més properes a la zona intervinguda i de més entitat, pel que fa a les dades que han aportat sobre el desenvolupament urbanístic de la zona.

En aquest sentit, arran de la seva rellevància i de la relativa proximitat del monestir de Sant Pau del Camp, farem esment de les intervencions més destacades que s'hi ha dut a terme durant els últims anys.

La primera intervenció d'època recent s'hi va realitzar durant els anys 1988 i 1989, quan s'excavaren en extensió els solars del darrera de l'església de Sant Pau del Camp, per tal d'ubicar-hi un aparcament subterrani. Com a resultat de la intervenció, es van documentar les restes de les dependències d'una vil·la amb una àrea destinada a l'emmagatzematge. L'excavació va permetre situar el moment més important de la vil·la entre els segles I i III dC. En contacte amb la vil·la es localitzà també part d'una necròpolis amb tombes de *tegulae*, de les quals se n'excavaren un total de vint.¹²

La continuació d'aquesta necròpolis es va poder documentar al solar on actualment hi ha una caserna de la Guàrdia Civil, durant la intervenció de l'any 1991 motivada per la construcció de la mateixa. A la zona del solar més propera al carrer de Sant Pau aparegueren trenta-dos nous enterraments dels segles IV - VI dC. Així mateix, durant la mateixa excavació es va localitzar un assentament neolític (finals del V mil·lenni - IV mil·lenni aC) i un de l'edat del bronze (II mil·lenni - inici del I mil·lenni aC).¹³

La tercera intervenció, durant l'any 1997, se centrà en l'interior de l'actual monestir de Sant Pau del Camp. L'actuació estava motivada pel futur projecte d'arranjament de l'edifici i va ser promoguda per la Secció de Restauració del Servei del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat de Catalunya, sota direcció de l'arqueòloga Anna Monleón i Esteril. Com a resultats d'aquesta intervenció

¹² GRANADOS, 1991, pàg. 159; AA. VV., 1993, pàg. 108.

¹³ AA. VV., 1993, pàg. 4.

es localitzaren tres nous enterraments romans i restes d'un paviment d'*opus signinum*, que va ser identificat com a part de l'edificació eclesiàstica existent amb anterioritat a l'actual.

En la quarta excavació, realitzada el juny de 1998, s'efectuaren un total de catorze sondeigs al llarg del solar comprès entre els carrers de Sant Pau, Reina Amàlia, Hort de la Bomba i de les Carretes, i es delimitaren les zones presumiblement més propenses a què apareguessin nivells d'interès arqueològic, tant d'època romana com prehistòrics.¹⁴

En la mateixa àrea, es va realitzar una nova intervenció arqueològica entre novembre de 1998 i març de 1999, arran de la construcció de cent nous habitatges. Donà com a resultat la documentació de dos períodes ben diferenciats: restes d'un assentament alt – imperial (fragments de fonament molt escadussers i algunes sitges i pous) i vint-i-sis tombes integrants d'una necròpolis que cal sumar a les localitzades en campanyes anteriors.¹⁵

La sisena intervenció arqueològica, portada a terme l'any 2000, consistí en el control d'unes rases efectuades a tocar d'un edifici (justament de l'edifici la construcció del qual havia motivat l'anterior excavació arqueològica). Aparegueren diverses estructures d'una fàbrica tèxtil del segle XIX i dos enterraments d'època romana, dels quals només se'n va excavar un.¹⁶

Seria en la darrera intervenció arqueològica, realitzada el mateix 2000, que s'excavaria l'altre enterrament, que va ser datat entre finals del segle V i el segle VI dC.¹⁷

D'altra banda, i donada la seva entitat, volem destacar també la intervenció arqueològica realitzada durant l'any 1999 a l'anomenat Pla Central del Raval (zona compresa entre els carrers de Sant Jeroni, de Sant Antoni de Pàdua, de la Cadena i de l'Hospital). Es localitzaren restes del bronze inicial al sud de l'àrea intervinguda, així com també estructures a partir del segle XV. Pel

¹⁴ FÀBREGAS, 2003.

¹⁵ FÀBREGAS, 2003.

¹⁶ FÀBREGAS, 2003.

¹⁷ FÀBREGAS, 2003.

que fa al sector nord, es documentaren restes romanes i d'època medieval i l'ocupació i edificació de la zona a partir dels segles XVII i XVIII.¹⁸

Entre les intervencions més recents s'ha de comptar la que, l'any 2003, va permetre documentar restes de l'ala de llevant i del pati del Convent de Sant Agustí Nou, edifici que va ser construït a la primera meitat del segle XVIII i desamortitzat el 1835.¹⁹

L'any següent, el 2004, es van efectuar una sèrie de sondeigs on s'ha d'ubicar la nova filmoteca de la Generalitat de Catalunya (carrer d'Espalter, de Sant Pau, Sant Josep Oriol i plaça de Salvador Seguí). Es documentaren diverses restes d'entre els segles XVI i XVIII relacionades amb l'activitat agrícola (entre elles un pou que podria correspondre a una sínia) i un nombrós conjunt d'estructures que pertanyien als edificis construïts al segle XIX i enderrocats recentment.²⁰

També s'ha dut a terme l'excavació extensiva de bona part del solar de l'anomenada Illa d'en Robador. S'ha constatat la presència d'ocupació prehistòrica a la zona, així com l'existència d'una important xarxa urbanística des de la baixa edat mitjana²¹.

¹⁸ FLORENSA, 2001.

¹⁹ NEBOT, 2004.

²⁰ MIRÓ, 2005, pàg. 139.

²¹ PIERA, 2005.

4. Motivacions i objectius de la intervenció

El seguiment arqueològic de la present memòria es va originar arran d'una obra promoguda per l'empresa FECSA ENDESA per tal de realitzar una estesa de cable subterrani de mitja tensió (amb llicència municipal: BAFECZEO 166007-A). Com que l'àrea afectada forma part d'una Zona d'Interès Arqueològic i d'alt valor històric de la ciutat de Barcelona, es va plantejar la necessitat de realitzar una intervenció arqueològica preventiva en vistes a la possible aparició de restes i d'estructures, seguint el procediment establert per la llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català, i el Decret 78/2002, de 5 de març, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

El control arqueològic de l'obra s'encarregà a l'empresa de gestió arqueològica ATICS, S. L., i l'arqueòleg Carles Navarro en va assumir la direcció tècnica. Els treballs de control es dugueren a terme entre els dies 3 a 27 de juliol de 2006, sota la supervisió del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona. Pel que fa als treballs de la realització de la rasa i d'estesa de cable, van ser executats per l'empresa Especialidades Eléctricas, S.A. (ESPELSA).

Amb el seguiment arqueològic, es pretenia, d'una banda, localitzar i documentar possibles restes patrimonials que poguessin veure's afectades per l'actuació urbanística, i, de l'altra banda, i relacionat amb la primera, obtenir la màxima informació possible de l'àrea afectada per tal de complementar els estudis realitzats fins a l'actualitat. En aquest sentit s'ha de tenir en compte que:

1). Es troba al barri del Raval, on hi han restes d'època prehistòrica de més rellevància de la ciutat, que hagin estat documentades. Darrerament, prospeccions i excavacions a la zona han documentat l'extensió d'aquest jaciment en una gran zona del barri. És possible la seva localització en aquest sector.

2). Es troba dins una de les zones pertanyents al *suburbium* de la ciutat romana de Barcelona.

3). Es troba en un carrer que possiblement havia estat un camí ja en època romana.

4). Es troba al bell mig del Raval, àrea ocupada plenament des d'època medieval. Existeix documentació on s'observa que aquesta va ser una zona on es varen produir els primers intents de fortificació del barri (c.1370).

5. Metodologia

Tal i com el Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona especifica, en aquesta intervenció arqueològica s'ha utilitzat el mètode de registre ideat per Edward C. Harris²² i Andrea Carandini²³.

Es tracta d'una metodologia sistemàtica que consisteix a registrar objectivament els estrats que s'exhumen, amb l'objectiu d'entendre'n la formació, delimitació i ordre de deposició. Per a fer-ho, es numera els estrats sota el nom d'"unitat estratigràfica" (u. e.), de manera que se'ls individualitza uns dels altres. Cada u. e. es registra en una fitxa on s'indiquen les dades que permeten la seva correcta identificació i descripció (ubicació en el jaciment, característiques físiques, posició física respecte a la resta d'u. e. del jaciment amb les quals es relaciona).

Aquest mètode també inclou la realització de material gràfic: planimetria d'una banda i fotografia de l'altra. La planimetria es concreta en plantes i seccions, les quals ens donen, respectivament, una visió diacrònica i una de sincrònica de les troballes realitzades. Pel que fa al material fotogràfic, és imprescindible per a la constància visual dels treballs realitzats.

Cal esmentar també el tractament que es dóna al material arqueològic, si n'apareix durant els treballs d'excavació (no és aquest el cas del seguiment de la present memòria). En primer lloc, es renta amb aigua (sempre que sigui possible per les característiques del material) i se sigla cada peça, per tal de deixar constància del seu lloc de procedència (la sigla consisteix en el codi del jaciment –amb l'any– i la unitat estratigràfica a què pertany el material). I, en segon lloc, les peces preferents, és a dir, aquelles que tenen forma o una decoració prou important, es dibuixen i reben un número, per tal que quedin individualitzades.

²² HARRIS, 1991.

²³ CARANDINI, 1997.

6. Descripció dels treballs realitzats

El seguiment arqueològic es va portar a terme entre els dies 3 i 21 de juliol de 2006.

El procediment de treball fou el següent: l'extracció del paviment actualment en ús i de la seva preparació es va portar a terme mitjançant el martell picador d'una màquina retroexcavadora de tipus "Bobcat" o bé martell compressor manual; pel que fa al buidatge de les rases fins a la profunditat desitjada, també es va realitzar o bé amb màquina retroexcavadora o bé de manera manual, utilitzant pic i pala.

Es van excavar un total de dues rases, amb posterioritat a l'obertura de cales de comprovació que acabaren formant part de les mateixes i que, per aquesta raó, no han rebut tractament diferenciat. S'anomenà rasa 100 la de la vorera del carrer Sant Pau, i rasa 200 la de la vorera del carrer Penedides.

En el cas de la rasa 100, tingué una amplada d'aproximadament entre 70/80 cm., mentre que en la 200 tingué una amplada 70 cm

Carrer de Sant Pau (rasa 100)

El dia 3 de Juliol de 2006 s'inicien els treballs a que fa referència la present memòria. Tal i com constava en el projecte presentat al MHCB es va procedir a obrir una rasa al llarg de la façana oriental del carrer de Sant Pau fins a la cantonada amb el carrer de les Penedides, desmantellant-se el paviment actual format per lloses de formigó i la seva preparació amb l'ajut d'una màquina tipus *bobcat*, i procedint al buidatge del farciment també de manera mecànica; d'aquesta manera es va assolir la fondària desitjada, que en cap cas ha estat superior a 80cm. En cap moment es va documentar cap resta arqueològica ni cap indicatiu que permetés sospitar de la seva existència, simplement un estrat format per sauló i argila barrejada amb material

constructiu, molt habitual en el farciment de rases realitzades per a la instal·lació de serveis²⁴.

Carrer Penedides (rasa 200)

Un cop es va arribar a la cantonada entre el carrer de Sant Pau i el carrer de les Penedides, es va obrir una nova rasa (rasa 200), fins el núm. 1b d'aquest darrer. Les petites dimensions del carrer van impedir la presència de la màquina, amb la qual cosa el desmantellament del paviment i la preparació es van haver de realitzar amb l'ajut d'un martell pneumàtic; finalment, el buidatge del sediment es va fer de manera manual²⁵. Si bé aquest sediment era el mateix que observàvem a la rasa 100, en aquest cas es va poder documentar l'existència d'una estructura murària (UE 205) paral·lela a l'actual façana de la finca, de la qual resta separada uns 90cm, identificant-se molt possiblement amb l'antiga línia de façana del carrer, més estret en altres temps que no pas ara²⁶. Per la tipologia de la construcció, que no es altra que una barreja de carreus de pedra i maons, lligats amb morter blanquinós, sembla factura contemporània, no anterior al s. XIX; no hi ha cap resta arqueològica associada que ens permeti confirmar aquesta datació.

Al no haver-hi cap impediment, es va procedir a instal·lar les conduccions per a la nova xarxa elèctrica, donant-se per finalitzats els treballs a que fa referència la present memòria el dia 27 de juliol de 2006.

²⁴ Veure Annexes, fotograf. 1-5

²⁵ Veure Annexes, fotograf. 6-7

²⁶ Veure Annexes, fotograf. 7-8

7. Conclusions

El resultat de la intervenció als carrer de Sant Pau – carrer de les Penedides de Barcelona, amb Codi MHCB 93/06, constata la inexistència de restes arqueològiques rellevants a la zona afectada, podent-se parlar de resultats negatius.

L'estratigrafia que s'ha pogut documentar ha consistit en una seqüència contemporània formada per una capa de lloses que conformen el paviment del carrer, cobrint una capa de preparació de formigó. Per sota d'aquesta capa de formigó ha aparegut sauló barrejat amb argiles i material constructiu, que cobria serveis moderns (aigua, gas, electricitat). Podem dir que es tracta, doncs, d'una zona molt afectada per intervencions recents anteriors destinades a la instal·lació d'aquests serveis subterranis. Només podem destacar l'existència de les restes de l'antiga línia de façana davant el núm. 1 del carrer de les Penedides, la qual, per afinitats constructives, no considerem que sigui anterior al s. XIX.

L'escassa profunditat de les rases realitzades (amb un màxim de 80cm.) ha impedit documentar les cotes inferiors, per la qual cosa no es pot descartar que hi hagi restes arqueològiques per sota d'aquestes.

8. Bibliografia

- **AA. VV. (1969-1980):** *Gran enciclopèdia catalana*. 15 vol. Edicions 62 – Enciclopèdia Catalana, S. A. Barcelona.
- **AA. VV. (1982):** *Gran geografia comarcal de Catalunya. Volum 8: El Barcelonès i el Baix Llobregat*. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona.
- **AA. VV. (1985):** *Passat i present de Barcelona (II). Materials per a l'estudi del medi urbà*. Publicacions i edicions de la Universitat de Barcelona. Barcelona.
- **AA. VV. (1993):** “Intervencions a Barcino (1982-1989)”, a *Anuari d'intervencions arqueològiques a Catalunya. Època romana, Antiguitat tardana. Campanyes 1982-1989*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.
- **AA. VV. (1999):** *Els Barris de Barcelona. Volum I. Ciutat Vella. L'Eixample*. Ajuntament de Barcelona i Enciclopèdia Catalana. Barcelona.
- **AJUNTAMENT DE BARCELONA. BCNPIC:** *Punt d'informació cartogràfica de Barcelona*. <<http://www.bcn.es/cgi-bin/pt.pl?url=/guia/bcnpicc.html>>
- **AMADES, Joan (1984):** *Històries i llegendes de Barcelona. Passejada pels carrers de la ciutat vella. Volum II*. Edicions 62. Barcelona.
- **ARTIGUES i CONESA, Pere Lluís. (1998):** *Memòria de la intervenció arqueològica al solar comprès entre els carrers de Sant Pau, Reina Amàlia, Hort de la Bomba i de les Carretes al Raval (Barcelona, Barcelonès)*. Arxiu del Servei d'Arqueologia del MHCB. Ajuntament de Barcelona. Memòria inèdita.
- **ARTIGUES I CONESA, Pere Lluís. (2001):** *Memòria dels resultats obtinguts en l'excavació arqueològica al jaciment de Sant Pau, cantonada amb Reina Amàlia i C/ Carretes (Barcelona, Barcelonès)*.

Arxiu del Servei d'Arqueologia del MHCB. Ajuntament de Barcelona.
Memòria inèdita.

- **CARANDINI, Andrea (1997):** *Historias en la tierra. Manual de excavación arqueológica*. Crítica. Barcelona.
- **CIRICI, Alexandre (1975):** *Barcelona paso a paso*. Teide. Barcelona.
- **CLARAMUNT, Salvador (1984):** “La formació del Raval de la Rambla”. A: *El Pla de Barcelona i la seva història. Actes del I Congrés d'història del Pla de Barcelona, celebrat a l'Institut Municipal d'Història els dies 12 i 13 de novembre de 1982*. La Magrana. Barcelona. Pàg. 183-203.
- **FABRE, Jaume; i HUERTAS, Josep Maria (1977):** *Tots els barris de Barcelona. Volum V: L'Eixample i la Barcelona Vella*. Edicions 62. Barcelona.
- **FÀBREGAS i ESPADALER, Marta (2003):** *Memòria tècnica de l'excavació arqueològica d'urgència realitzada al carrer Carretes, cantonada amb el carrer Sant Pau (Barcelona, novembre de 2000)*. Arxiu del Servei d'Arqueologia del MHCB. Ajuntament de Barcelona. Memòria inèdita.
- **FLORENSA, Francesc (2001):** *Memòria de les rases arqueològiques realitzades a la zona anomenada Pla Central del Raval- 2a Fase (Barcelona) del 8 d'octubre al 23 de novembre i el 21 de desembre de 1999*. Àrea de Coneixement i Recerca. Generalitat de Catalunya. Inèdita.
- **GARCIA, Albert; i GUÀRDIA, Manuel (1986):** *Espai i societat a la Barcelona preindustrial*. Edicions de la Magrana. Barcelona.
- **GRANADOS, Oriol (1991):** “Estructura urbana de la ciutat romana”. A: *Història de Barcelona. Volum 1. La ciutat antiga*. Dirigit per Sobrequés i Callicó, Jaume. Enciclopèdia Catalana i Ajuntament de Barcelona. Barcelona. Pàg. 139-201.
- **GUÀRDIA, Manuel; i GARCIA ESPUCHE, Albert (1992):** “Consolidació d'una estructura urbana; 1300-1516”. A: *Història de Barcelona. Volum 3: La ciutat consolidada (segles XIV i XV)*. Dirigit per Sobrequés i Callicó,

Jaume. Enciclopèdia Catalana i Ajuntament de Barcelona. Barcelona. Pàg. 35-72.

- **HARRIS, Edward C. (1991):** *Principios de estratigrafía arqueológica*. Crítica. Barcelona.
- **HUERTAS, Josefa; RODRÍGUEZ, Marta (2000):** “Muralla medieval de Barcelona: Darreres intervencions arqueològiques”. A: *1r Congrés d’arqueologia medieval i moderna a Catalunya. Actes*. Associació Catalana per a la Recerca en Arqueologia Medieval. Igualada. Pàg. 16-23.
- **HURTADO, Víctor; MESTRE, Jesús; i MISERACHS, Toni (1995):** *Atlas d’història de Catalunya*. Edicions 62. Barcelona.
- **MARTÍN i OLIVERAS, Antoni (2000):** *Informe preliminar de seguiment i prospecció arqueològica a l’entorn del jaciment de Sant Pau del Camp (Barcelona-El Barcelonès)*. Arxiu del Servei d’Arqueologia del MHCB. Ajuntament de Barcelona. Informe inèdit.
- **MIRÓ i ALAIX, Carme (2005):** “Balanz anual de l’activitat arqueològica a la ciutat (setembre 2003 - desembre 2004)”. *Quaderns d’arqueologia i història de la ciutat de Barcelona*, època II, any 2005, núm. 01: pàg. 133-149.
- **NAVARRO BARBERÁN, Carles (2006):** *Memòria de la intervenció arqueològica al carrer de Nou de la Rambla, núm 25-37, (Barcelona, Barcelonès)*. Juny-juliol de 2006. Codi 107/03. Àrea de Coneixement i Recerca. Generalitat de Catalunya. Inèdita.
- **NEBOT PICH, Noemí (2004):** *Memòria de la intervenció arqueològica al carrer de l’Arc de Sant Agustí, 2-10 i plaça de Sant Agustí (Barcelona, Barcelonès)*. Juny-juliol de 2003. Codi 107/03. Àrea de Coneixement i Recerca. Generalitat de Catalunya. Inèdita.
- **PALET i MARTÍNEZ, Josep Maria (1997):** *Estudi territorial del Pla de Barcelona. Estructuració i evolució del territori entre l’època ibero-romana i l’altmedieval segles II-I aC – X-XI dC*. Centre d’Arqueologia de la Ciutat, Institut de Cultura. Barcelona.

- **PIERA i SANCERNI, Joan (2005):** *Informe Preliminar De La Intervenció Arqueològica A L'illa D'en Robador: C/ Robador, Sant Rafel Sant Josep Oriol I Sadurní. Ciutat Vella, Barcelona. Àrea de Coneixement i Recerca. Generalitat de Catalunya. Inèdita.*

- **SANTANACH I SUÑOL, Laia (2005):** *Memòria de la intervenció arqueològica preventiva efectuada al carrer Nou de la Rambla, núm 20-24 de Barcelona (Barcelona, octubre de 2005). Arxiu del Servei d'Arqueologia del MHCB. Ajuntament de Barcelona. Memòria inèdita.*

- **SANZ PARERA, Miquel (1988):** *El Pla de Barcelona. Constitució i característiques físiques.* Amelia Romero, editora. Sant Cugat del Vallès.

ANNEXES

- **Planimetria**
- **Documentació fotogràfica**

Repertori estratigràfic

Fitxa d'unitat estratigràfica				U. E. : 101.
Sector: Rasa 100.		Fase: --		Cronologia: Contemporània.
DEFINICIÓ :	Paviments actualment en ús al carrer Sant Pau.			
DESCRIPCIÓ :	Lloses de pedra 50x31x8 cm. i 31x21x8cm. Es va documentar aproximadament a 6.961, 6.360, 6.079 m.s.n.m			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		És reblert per	
	Cobreix a	102.	És cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'unitat estratigràfica				U. E. : 102.
Sector: Rasa 100.		Fase: --		Cronologia: Contemporània.
DEFINICIÓ :	Preparació del paviment actualment en ús al carrer Sant Pau.			
DESCRIPCIÓ :	Capa de morter de ciment d'uns 6 cm. de potència. Es va documentar aproximadament a 6.955, 6.354, 6.073 m.s.n.m			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		És reblert per	
	Cobreix a	103.	És cobert per	101.
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'unitat estratigràfica			U. E. : 103.	
Sector: Rasa 100.		Fase: --	Cronologia: Contemporània.	
DEFINICIÓ :	Preparació del paviment actualment en ús al carrer Sant Pau.			
DESCRIPCIÓ :	Formigó de ciment d'uns 20 cm. de potència Es va documentar aproximadament a 6.935, 6.334, 6.033 m.s.n.m			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		És reblert per	
	Cobreix a	104.	És cobert per	102.
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'unitat estratigràfica			U. E. : 104.	
Sector: Rasa 100.		Fase: --	Cronologia: Contemporània.	
DEFINICIÓ :	Nivell de rebliment de rases de servei recents.			
DESCRIPCIÓ :	Sauló de color ataronjat, amb restes de material constructiu (llambordes, maons, plaques protecció FECSA, etc.) Cobria serveis contemporanis. L'estrat s'estenia més enllà de la cota màxima de profunditat de la rasa (es documentà a 6.855, 6.254, 5.953 m.s.n.m, aproximadament).			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		És reblert per	
	Cobreix a		És cobert per	103.
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'unitat estratigràfica			U. E. : 201.	
Sector: Rasa 200.		Fase: --		Cronologia: Contemporània.
DEFINICIÓ :	Paviment actualment en ús al Carrer Penedides			
DESCRIPCIÓ :	Lloses de pedra, 50x31x8 cm. Es va documentar aproximadament a 6.100 m. s. n. m.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		És reblert per	
	Cobreix a	202.	És cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'unitat estratigràfica			U. E. : 202.	
Sector: Rasa 200.		Fase: --		Cronologia: Contemporània.
DEFINICIÓ :	Preparació del paviment actualment en ús al Carrer Penedides			
DESCRIPCIÓ :	Capa de morter de ciment d'uns 5 cm. de potència. Es va documentar aproximadament a 6.092 m. s. n. m.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		És reblert per	
	Cobreix a	203.	És cobert per	201.
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'unitat estratigràfica				U. E. : 203.
Sector: Rasa 200.		Fase: --	Cronologia: Contemporània.	
DEFINICIÓ :	Preparació del paviment actualment en ús al porxo que uneix la Rambla amb la Plaça de Sant Josep en direcció est-oest.			
DESCRIPCIÓ :	Formigó de ciment d'uns 20 cm. de potència. Es va documentar aproximadament a 6.087 m. s. n. m.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		És reblert per	
	Cobreix a	204.	És cobert per	202.
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'unitat estratigràfica				U. E. : 204.
Sector: Rasa 200.		Fase: --	Cronologia: Contemporània.	
DEFINICIÓ :	Nivell de rebliment de rases de servei recents.			
DESCRIPCIÓ :	Sauló de color ataronjat, amb restes de material constructiu (runa, maons) contemporani, plàstics i antigues canalitzacions contemporànies en desús. Cobria serveis contemporanis. L'estrat s'estenia més enllà de la cota màxima de profunditat de la rasa (Es va documentar aproximadament a 6.067 m. s. n. m.aproximadament).			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		És reblert per	
	Cobreix a	205.	És cobert per	203.
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'unitat estratigràfica			U. E. : 205.	
Sector: Rasa 200.		Fase: --		Cronologia: Moderna o Contemporània.
DEFINICIÓ :	Estructura.			
DESCRIPCIÓ :	Estructura (mur, possiblement) formada per pedres (irregulars i de dimensions reduïdes) i fragments de maons, tot plegat lligat amb morter de calç poc compacte de color blanquinós. Es va documentar aproximadament entre Es va documentar aproximadament a 6.067 m. s. n. m.aproximadament). de la rasa 200.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		És reblert per	
	Cobreix a		És cobert per	204
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a	204	Se li entrega	

Documentació fotogràfica

Fotografia núm. 1.

Vista general de la zona, Carrer Sant Pau, on es va efectuar la rasa 100, mirant al sud-est.

Fotografia núm. 2.

Vista general de la zona, Carrer de les Penedides, on es va efectuar la rasa 200, mirant l'oest-est.

Fotografia núm.3 .

Obrers treballant amb el martell compressor i la pala a la Rasa 100. Fotografia efectuada mirant l'oest-est.

Fotografia núm.4 .

Obrer treballant amb martell picador d'una màquina retroexcavadora de tipus "Bobcat", a la Rasa 100. Fotografia efectuada mirant el sud-est.

Fotografia núm. 5.

Visió general de la rasa 100, ja buidada fins a la cota màxima de profunditat i de l'estructura. Fotografia efectuada mirant al nord-oest.

Fotografia núm. 6.

Visió general de la rasa 200, ja buidada fins a la cota màxima de profunditat. Fotografia efectuada mirant l'oest-est.

Fotografia núm. 7.

Visió general de la rasa 200, ja buidada fins a la cota màxima de profunditat.
Fotografia efectuada mirant l'est-oest.

Fotografia núm. 8.

Visió general de la rasa 200, ja buidada fins a la cota màxima de profunditat i de l'estructura (UE. 204). Fotografia efectuada mirant l'est-oest.